

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

זמן בדיקת חמץ

(ב' א') משנה: אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר.

(ד' א') (ומקשה) מכדי בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר (שנחלקו במשנה לקמן, י"א ב', בהרחקה שעשו חכמים לאיסור חמץ בערב הפסח), חמץ אינו אסור (מן התורה) אלא משש שעות ולמעלה (משעברו שש שעות, מחצות היום), ונבדוק בשית (בתחילת שש, וקודם איסורו יבערנו, למה לי לאקדומי כולי האי).

(ומתרץ, קבעו זמן) (א) בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם, (ב) ואור הנר יפה לבדיקה.

אמר אביי: הלכך האי צורבא מרבנן לא ליפתח בעידניה¹ באורתא דתליסר דנגהי ארבסר², דלמא משכא ליה שמעתיה, ואתי לאימנועי ממצוה.

שיטות הראשונים

בדיקת חמץ מהתורה או מדרבנן: דעת הרמב"ם, שהמצווה מן התורה היא בביטול בלבד³. ובדעת רש"י האריך הר"ן וכתב שאמנם ביטול מועיל מן התורה אפילו לחמץ הידוע לו. אבל אם לא ביטל, אזי מן התורה מחויב בבדיקה⁴. גם דעת ריטב"א דבדיקה מן התורה⁵.

התחיל ללמוד לפני הבדיקה: דעת רבינו יונה, שאם התחיל ללמוד מבעוד יום אינו צריך להפסיק⁶. ודעת הטור שאף אם התחיל מבעוד יום צריך להפסיק. והשו"ע⁷ פסק כרבינו יונה. והרמ"א פסק כטור.

האם מותר להקדים ולבדוק ביום י"ג: דעת הר"ז"ה, שאם בא להקדים לבדוק בשלושה עשר, רשאי, והוא שיבדוק לאור הנר (שאפילו ביום צריך אור הנר). ודעת הרא"ש, רשב"א, רבינו ירוחם, ור"ן שאם בא להקדים לבדוק ביום שלשה עשר לאור

¹ לא יתחיל בגירסא, אם קבע עת לתורה בלילות, לא יתחיל להתעסק בשמעתתא. רש"י.

² לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר, והוא ליל בדיקת חמץ. רש"י.

³ וכגירסת הרמב"ם המדויקת (הל' חמץ ומצה, ב"א-ב, וכהכרעת הכסף משנה, עיי"ש): "מצות עשה מן התורה להשבית החמץ קדם זמן אסור אכילתו... ומה היא השבתה זו האמורה בתורה? היא שיבטל החמץ מלבו ויחשב אותו כעפר, וישים בלבו שאין בראשיתו חמץ כלל, ושכל חמץ שבברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל". וכתב הב"י (תל"א), שלפי הרמב"ם אין לבדיקה וביעור עיקר מן התורה כלל.

⁴ וכשימצא חמץ, יבערנו מן העולם (לקיים בכך מצות "תשביתו"). אבל כל שאין לו חמץ ידוע ולא מקומות שהוא רגיל להימצא בהן, לא חלה עליו מצוות השבתה. ר"ן.

⁵ אהא דאמר להלן, (ז' א') אמר רב יהודה אמר רב: הבדוק צריך שיברך, פירש הריטב"א, איצטריך לאשמועינן משום דעיקר המצוה היינו ביעור, ואין הבדיקה אלא כתיקון והכשר. ואע"ג דודאי בדיקה מן התורה וישנה בכלל השבתה, דלא סגי בלאו הכי, מכל מקום קס"ד שלא יברך אלא בשעת הביעור, קמ"ל.

⁶ הואיל וטעם האיסור הוא רק מפני שבזמן זה אור הנר יפה לבדיקה ולא משום זריזות. ומטעם זה אף עיוני בעלמא בדרך עראי שרי לכתחילה.

⁷ או"ח תל"א, ב. וכתב משנ"ב (ס"ק ז) שמה שאסור ללמוד, אף ביש לו עת קבוע ללמוד, יש אוסרים אף בחצי שעה שמקודם, דלמא אתי לאמשוכי הרבה, אם לא שביקש לאחד שיזכירנו. ויש מתירין, ואוסרים רק מצאת הכוכבים. ואף לאוסרים, דוקא בלומד בביתו, אבל הלומדים שיעור הלכה בבית המדרש, מותר. ולענין תפילת ערבית, תפילה בציבור בוודאי יתפלל לפני הבדיקה, דטורח לקבצם. ואף ביחיד יש מי שכתב שיתפלל תחילה, דתדיר קודם, עיי"ש. מקורות - רבינו יונה (הו"ד בטור).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הנר, אינו רשאי.⁸ וכתבו עוד הרשב"א, רבינו ירוחם, ור"ן, בשם הירושלמי, דאפילו בבית אפל יבדוק בלילה, שאפילו בבית אפל אין הנר מאיר ביום כמו בלילה. וכתב עוד רבינו ירוחם, אפילו אדם בטל לא יבדוק רק בלילה. וכן סתם השו"ע.⁹

בדק ב"ג ניסן, האם צריך בדיקה בליל י"ד: כתב ראב"ן בני אדם המכבדין חדריהם ב"ג בניסן ומכוונין לבדוק החמץ ולבער, ונזהרין שלא להכניס שם עוד חמץ, אף על פי כן צריכין בדיקה בליל י"ד. וכן פסק השו"ע¹⁰.

איסורים נוספים בזמן שלפני בדיקת החמץ: כתבו ריטב"א, המרדכי, ריא"ז, והמאירי שאף אכילה, מרחץ ושאר מלאכות, אסורים מזמן זה, הואיל ותלמוד תורה נאסר, כל שכן דברי חול. וכך פסק השו"ע¹¹.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סי' תלא)

א. בתחלת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחרין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ.
ב. יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל, עד שיבדק. ואפלו אם יש לו עת קבוע ללמוד, לא ילמד עד שיבדק; ואם התחיל ללמוד מבעוד יום, אין צריך להפסיק (וגם אומרים שצריך להפסיק, וכן נראה לי עקר).

(או"ח, הלכות פסח, סי' תלג)

יא. המכבד חדרו ב"ג בניסן ומכונן לבדק החמץ ולבערו, ונזהר שלא להכניס שם עוד חמץ, אף על פי כן צריך לבדק בליל י"ד...

חובת הבדיקה על המשכיר או על השוכר

(ד' א') בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחברו בארבעה עשר (בניסן, והבית עדיין לא נבדק מחמץ) על מי לבדוק? על המשכיר לבדוק, דחמירא דידיה הוא (החמץ שבבית שלו הוא), או דלמא על השוכר לבדוק,

⁸ דבירושלמי משמע שאם בא להקדים ביום שלשה עשר, אינו רשאי. דאמרינן התם: ולמה בלילה? אמר רבי יוסי: שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה. ואמרינן תו התם: מבואות האפלים מהו לבדקם בתחלה ביום לאור הנר? מילהון דרבנן אמרי: לא כמא דמנהר בליליא מנהר ביממא. הילכך רב נחמן בר יצחק הכי קאמר, בשעה שבני אדם מצויים בביתיהן שהם פנויים, ובשעה שאור הנר יפה לבדיקה, כדאמרן שאורו מבהיק בלילה יותר מביום. ר"ן.

⁹ או"ח תלא.א. הו"ד בב"י (תלג,א), ודרכי משה (תלא, אות א). וכתב הב"י: ודברי הרב המגיד (חמץ ומצה ב,ד) כהרז"ה. אבל דברי הרא"ש ורבינו (הטור) נוטים לסברת הר"ן, וכך הם דברי רבינו ירוחם, וכן כתב רבינו (הטור) בסוף סימן זה בשם ראב"ן, והכי נקטינן. מקורות - ירושלמי (פ"א ה"א). ר"ן (א ב ברי"ף, סוד"ה ואיכא). רא"ש (סי' יא). רבינו ירוחם (נתיב ה, ח"א). רז"ה (ד א ברי"ף; הו"ד בראשונים). רשב"א (שו"ת ח"א, סי' רלב).

¹⁰ או"ח תלג,יא. והמשנ"ב כתב (ס"ק א) שאם הקדים ובדק יום י"ג לאור הנר, צריך לחזור ולבדוק ליל י"ד כתקנת חכמים. אבל לא יברך על הבדיקה, דיש פוסקים (הגר"א בביאורו) דבדיעבד יצא בבדיקה ראשונה. אכן, אם בדק בליל י"ג לאור הנר, שבלי לאור הנר יפה לבדיקה, ונזהר היטב שלא להכניס חמץ, אין צריך לחזור ולבדוק. מקורות - ראב"ן (הו"ד במרדכי). מרדכי (סי' תקלה). ור' תרומת הדשן (ח"א סי' קלג).

¹¹ או"ח תלא,ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ה) ואפילו חצי שעה שקודם הזמן אסור, דלמא אתי לאמשוכי. והוא הדין דאסור לכנוס למרחץ ובכל הדברים הנזכרים בסי' רלב (לפני תפילת מנחה). עוד כתב דטעימה בעלמא שרי, והיינו פת כביצה ולא יותר או פירות אפילו הרבה. ומשהגיע זמן הבדיקה, גם על ידי פירות אין נכון לשהות הרבה. מקורות - מגיד משנה (חמץ ומצה ב,ג) בשם התוספות. סמ"ק (מצוה צח; הו"ד בהגהות מיימוניות).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דאיסורא ברשותיה קאי (שהרי עתה, הבית שלו).

תא שמע: המשכיר בית לחבירו, על השוכר לעשות לו מזוזה.

(ודחי) התם, הא אמר רב משרשיא: מזוזה חובת הדר היא. הכא מאי¹²?

אמר להו רב נחמן בר יצחק: **תנינא** (בברייתא): המשכיר בית לחברו, אם עד שלא מסר לו (משכיר לשוכר) מפתחות חל ארבעה עשר (בניסן), על המשכיר לבדוק. ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר (שמסירת המפתח הייתה לפני י"ד ניסן), על השוכר לבדוק.

שיטות הראשונים

הטעם שחובת הבדיקה תלויה במסירת המפתח: דעת רש"י ורשב"ם דמסירת המפתח הוא קניין השכירות¹³. דעת ר"י דמסירת המפתח אינה קונה, שאין קונים קרקע אלא בכסף בשטר ובחזקה, והכא שמסר לו המפתח ולא החזיק. ומי שיש בידו מפתח כשחל י"ד חייב לבדוק, דאותו שאין בידו מפתח איך יכנס ויבדוק. דעת העיטור, מהר"ם חלואה, הר"ן, והמאירי, שרק אם כבר קנה את הבית בכסף בשטר ובחזקה הדבר תלוי במסירת מפתח¹⁴. וכן פסק השו"ע¹⁵.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלז)

א. המִשְׁכִּיר בֵּית לַחֲבֵירוֹ לְצִרְף י"ד וּמִמָּנוּ וְאֵילָף, וְקָנְהוּ בְּאֶחָד מֵהַדָּרָכִים שֶׁשְּׁכִירֹת קָרָקַע נִקְנָה בוֹ, אִם עַד שְׁלֹא מָסַר לוֹ הַמִּפְתָּח חָל י"ד עַל הַמִּשְׁכִּיר לְבַדֵּק; וְאִם מִשְׁמָסַר לוֹ הַמִּפְתָּח חָל י"ד, עַל הַשּׁוֹכֵר לְבַדֵּק.

(יו"ד, הלכות מזוזה, סימן רצא)

ב. הַשּׁוֹכֵר בֵּית מִחֲבֵירוֹ, הַשּׁוֹכֵר חַיֵּב לְקַבֵּעַ בָּהּ מְזוּזָה וּלְתַקֵּן מְקוֹם קְבִיעוּתָהּ. וְאִפְלוּ שָׁכַר הַבֵּית בְּחֻזְקַת שֵׁשׁ לָהּ מְזוּזָה, לֹא הָיוּ מִקַּח טְעוּת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֵב רַבֵּנוּ הַמְּנוּחַ).

¹² מזוזה חובת הדר, לפי שהיא משמרתו, וכתב "ביתך" - ביאתך, נכנס ויוצא בה; אבל הכא, בדיקת חמץ דרבנן, דאי משום בל יראה ובל ימצא, הא אמר לקמן דסגי ליה בבטול בעלמא, אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא, ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו', ורבנן הוא דאצרוך בדיקה, והשתא, כי האי גוונא, מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל. רש"י.

¹³ וכך איתא להדיא בירושלמי (בבא בתרא פ"ג, ה"א). ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר, חלה חובת הבדיקה על המשכיר, שעדיין היתה ברשותו. ואע"פ שמסר לו ביום, כבר חלה חובה עליו.

¹⁴ שאם עד שלא חל י"ד מסר לו מפתח על השוכר לבדוק אע"פ שהחמץ של משכיר שהרי רשותו הוא, אבל אם לא מסר לו מפתח על המשכיר לבדוק הואיל והחמץ שלו שאע"פ שכבר קנאו השוכר הואיל וכניסתו מעוכבת ביד המשכיר מצות הבדיקה עליו. מאירי. ואפילו הכי אמרינן דנהי דהשוכר קנאו אפילו הכי כיון שהבית של משכיר. ר"ן (בחיידושים ד' א' ד"ה אם עד שלא מסר לו מפתח, וכן א' ב' בדפי הרי"ף ד"ה המשכיר). גם הריטב"א חולק על דעת רש"י והרשב"ם שמסירת המפתח קונה, אך צ"ע בדבריו אם סובר להלכה כדברי המאירי או כר"י.

¹⁵ או"ח תלזא. ואליה רבה (ס"ק ג) ציין שלא הזכיר בשו"ע דעת תוספות, וצ"ע, שכן הכסף משנה (הל' חמץ ומצה ב, יח) כתב שפירוש תוספות עיקר. וכן משמע ברבינו ירוחם. כתב משנ"ב (ס"ק ד) ואם הבית אין לו מנעול, על השוכר לבדוק, כיון שהחזיק בו באחד מדרכי הקנין והוא פתוח לפניו לכנוס בו. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק ה) שאם מסר לו ביום י"ג (וחל חובת הבדיקה על השוכר), וחזר והפקיד המפתח אצל המשכיר, על המשכיר לבדוק כיון שעכ"פ בתחלת ליל י"ד היה בידו. והפרי חדש כתב דעל השוכר לבדוק כיון שהמשכיר כבר מסר לו המפתח ובידו לחזור ולטול מידו. מקורות - רשב"ם (בבא בתרא נ"ג א', ד"ה והשתא קעיילי). תוספות (ד' א', ד"ה אם משמסר). העיטור (עשרת הדיברות, הלכות ביעור חמץ).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חזקת בית בארבעה עשר

(ד' א') בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק: המשכיר בית לחברו בארבעה עשר (שחרית), חזקתו בדוק, או אין חזקתו בדוק (מי מחזקין ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים, אי לא)?

(ומברר) למאי נפקא מינה, לשייליה (להאי, אם בדקו אם לאו)?

(ומתרץ) דליתיה להאי (משכיר) דלשיליה. לאטרוחי להאי (שוכר לבדוק מספק), מאי?

אמר להו רב נחמן בר יצחק: **תניתוה** (בברייתא): הכל נאמנים על ביעור חמץ, אפילו נשים, אפילו עבדים, אפילו קטנים. מאי טעמא מהימני (הא לאו בני אסודי ניהו), לאו משום דחזקתו בדוק? דקסבר הכל חברים הם אצל בדיקת חמץ¹⁶!

(ומקשה) האי 'הכל נאמנים', 'כל הבתים בחזקת בדוקין בארבעה עשר' מיבעי ליה!

(ד' ב') (ומסיק) לעולם אימא לך חזקתו בדוק, והכא במאי עסקין (שצריך את אמירת הנשים וקטנים) דמוחזק לן דלא בדק (כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך), וקאמרי הני בדקיניה (אנחנו בדקינהו). מהו דתימא לא להימניהו רבנן, קמ"ל כיוון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא, דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה¹⁷, הימניהו רבנן בדרבנן¹⁸.

ולא איפשיטא להדיא.

שיטות הראשונים

חזקתו בדוק, או אין חזקתו בדוק: כתב הר"ן דנקטינן דחזקתו בדוק¹⁹. וכן פסקו הרמב"ם ורא"ש. וכתב הרא"ש, "לא איפשיטא הך בעיא. וייראה שיכול לבטל, והוא ספיקא דרבנן, ואזלינן לקולא. ומתוך דברי ר"י משמע, אפילו אי חזקתו בדוק, כשישנו בעיר צריך לשאול לו. **והגהות מיימוניות** כתב בשם **רבי אליעזר ממיץ** ושאר **גאונים**, שחולקים ופוסקים דכל תיקו דאיסורא לחומרא, ואפילו בשל סופרים. והשו"ע²⁰ פסק כרמב"ם ורא"ש.

נאמנות אשה על בדיקת חמץ: דעת תוספות, ר"ן, רשב"א, מהר"ם חלאווה, ומרדכי, שמתוך שהן עצלניות הן בודקות כל

¹⁶ דבלאו אמירה ידיהו נמי מחזקין ליה בדוק, דודאי לא עבר זה על דברי חכמים, ואפילו הוא עם הארץ לשאר דברים, חבר הוא לענין בדיקה, דהכל זריזין. רש"י.

¹⁷ דכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו, והשבתה דלב היא השבתה. רש"י.

¹⁸ הימניהו רבנן בחיובא דליתא אלא מדרבנן, דהם הצריכו והם התירו לסמוך באמירתן של אלו, וכוח בידיהם להאמינם במידי דלאו דאורייתא. רש"י.

¹⁹ דאע"ג דדחי בגמרא, כיון דפשטה רב נחמן וברבנן הוא, דאי מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה (ד' ב'), נקטינן כוותיה דחזקתו בדוק.

²⁰ אור"ח תלזב. מקורות - ר"ן (א ב ברי"ף, ד"ה גרסינן). רמב"ם (הל' חמץ ומצה, ביז). רא"ש (סוס"י ב). רי"ף גיאת (הו"ד ברא"ש). הגהות מיימוניות (הל' חמץ ומצה, פרק ב, אות א). רא"מ (סי' שא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שהוא, ולכן נאמנות רק משום שהבדיקה מדרבנן²⁴. דעת הרי"ד שדווקא במילתא דרמי עלייהו מהימני; אבל במידי דלא רמי עלייהו כגון בדיקת הבית, אי לאו דהוי מדרבנן לאו מהימני²². ודעת ריטב"א, ורבינו דוד, דנשים נאמנות אף באיסורים של תורה²³.

נאמנות קטן: הרמב"ם והמאירי ביארו שקטן המדובר כאן הוא קטן שיש בו דעת לבדוק. וכן פסק השו"ע²⁴.

חזקה כאשר ניתן לברר: מבארים רוב הראשונים שכל היכא דאיתיה למשכיר קמן שיילין ליה ולא סמכין אחזקה. דכל היכא דאפשר לברורי מילתא מבררין. אך מדברי הרמב"ם נראה שאינו צריך לשאול כלל²⁵. והשו"ע²⁶ פסק כדעת רוב הראשונים.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלז)

- ב. השוכר בית מחבירו ב"ד ואינו יודע אם הוא בדוק, אם הוא בעיר שואלו אם בדוק; ואם אינו בעיר, חזקתו בדוק ומבטלו בלבד ודין.
- ד. בית שהחזק שלא בדקו המשכיר, ואמרו אשה או עבד או קטן אנו בדקנוהו, הרי אלו נאמנים; והוא שיהא קטן שיש בו דעת לבדק.

שכר בית בחזקת בדוק, ומצאו שאינו בדוק

(ד' ב') איבעיא להו: המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק, ומצאו שאינו בדוק, מהו? מי הוי כמקח טעות²⁷, או לא. תא שמע, דאמר אביי: לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא (לאחרים) ובדקו (אלא כל איש ואיש בודק את ביתו) דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בגופיה, אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא ובדקו (דאיכא השתא חסרון כיס),

²⁴ ראשונים אלו חולקים ביניהם **מתי נשים נאמנות באיסורי תורה**: ע"פ התוס' נשים נאמנות בדאורייתא בכל דבר שהוא בידם לעשות אך אין בו טירחא יתירא. הר"ן והרשב"א כותבים שנאמנות בכל איסורי תורה כאשר אין צריכים דקדוק גדול. המהר"ם חלאווה כותב דלא חישינן לעצלות אלא במידי שצריך לחזור אחריו ממקום למקום אבל מה שבידה (כגון איסור חלב וכד') נאמנת. המרדכי כותב שהן נאמנות בדבר שיודעות שיש בודאי איסור. אך בספק, נמנעות מפני עצלותם. ואכמ"ל.

²² שיטת הרי"ד דומה לשיטת הראשונים לעיל, אך אינו מזכיר בפירוש את דברי הירושלמי שנשים עצלניות.

²³ ומשום קטנים הוא דאמרינן הכא הימנוהו רבנן בדרבנן. ונקט נשים ועבדים משום שגרת הלשון. מקורות - רשב"א (תורת הבית הארוך, בית ראשון, שער א). תוספות (ד"ה הימנוהו). מרדכי (סי' תקל). רבינו דוד (ד"ה הימנוהו). ריטב"א (ד"ה הימנינהו).

²⁴ או"ח תלז, ד. וכתב המשנ"ב (ס"ק טז) והטעם משום דבדיקת חמץ דרבנן, דמן התורה בבטול סגי, ועל כן האמינום חכמים גם לאלו. ולפי זה, אין להקל בזה אלא קודם שהגיעה שעה ששית, שיכול השוכר לבטל. אבל לאחר שהגיעה שעה ששית, שאין בידו לבטל, שוב אין לסמוך על אלו וצריך לבדוק.

²⁵ רמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ב, ה"ז): "המשכיר בית סתם בארבעה עשר - הרי זה בחזקת בדוק, ואינו צריך לשאל". אמנם בנוסח הדפוסים כתוב 'אינו צריך לבדוק' אך בכל כתבי היד מופיע 'אינו צריך לשאל'. ומה שכתבו הב"י ופרשנים אחרים בדעת הרמב"ם שסובר כשאר הראשונים (או שדעתו אינה ברורה) הוא ע"פ הדפוסים.

²⁶ או"ח תלז,ב. מקורות - ריטב"א, המאירי, הר"ן (בחיידושם ד' ב', והר"ן אף בדפי הרי"ף א' ב'). רא"ש (סי' ב'). טור (או"ח תלז,ב).

²⁷ ואם בא השוכר לחזור בו על ידי עלילותיו, ולומר לא כך שכרתי, ואין תנאי שלנו קיים, מהו לחזור. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דניחא ליה לאיניש לקיומי מצווה בממוניה²⁸.

שיטות הראשונים

שכר בית בחזקת בדוק, האם מדובר ביום י"ג או י"ד: דעת ריטב"א ור"ן דאיירי במשכיר ביום י"ד, שהרי הוא בחזקת בדוק. דעת תוספות ורי"ד דביום י"ג איירי, שהרי ב"ד כבר חל חיוב על המשכיר, ובלא מקח טעות נמי על המשכיר לבדוק.

שוכר שהוציא דמים על בדיקה, האם יכול להוציאם מהמשכיר: דעת רמב"ן וריטב"א, דכייפינן ליה למשכיר לשלם שכר בדיקה לשוכר. ודעת הר"ן, מהר"ם חלאווה, ותלמיד הרשב"א, דלא מצי תבע ליה שוכר למשכיר מאי דאפיק עליה, שהרי לא ההנהו למשכיר כלל²⁹. והשו"ע³⁰ סתם כר"ן. והרמ"א כתב בשם יש אומרים כרמב"ן.

כאשר המשכיר נמצא לפנינו: כתב ריטב"א דמהני ליה קפידא לשוכר לחייב המשכיר לבדוק.

התנה בפירוש, האם הוי מקח טעות: כתב מהר"ם חלאווה בדעת הרי"ף דהכא במשכיר בארבעה עשר סתם, שהוא בחזקת בדוק. דאי בשאמר לו בפירוש שהוא בדוק, פשיטא דמקח טעות הוא. ודעת מהר"ם חלאווה שאף כשאמר לו המשכיר בפירוש שהוא בדוק, אבל השוכר לא התנה עמו 'על מנת שהוא בדוק', דאם כן הא לא נתקיים תנאו ומקח טעות הוי בודאי. דעת רבינו דוד בשם הרמב"ן שאף אם אמר לו בלשון תנאי לא הוי כמקח טעות³¹.

כאשר שכר הבדיקה מרובה: כתבו המאירי, המכתם, ומהר"ם חלאווה, דאף דאמרין דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה, רצה לומר בשכר מועט כזה. אבל בשכר גדול, אמרינן דלא אטרחוהו רבנן³². והרמב"ם (הל' חמץ ומצה ב,יח) סתם. וכן השו"ע.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלז)

ג. המְשְׁכִיר בֵּית לְחִבְרוֹ בְּחִזְקַת בְּדוּק וְנִמְצָא שְׂאִינוֹ בְּדוּק, עַל הַשּׁוֹכֵר לְבַדֵּק וְאִינוֹ מִקַּח טְעוּת; וְאִפְּלוּ בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹדְקִים בְּשֹׁכֵר, שֶׁהָיָה מִצֻּה הוּא עוֹשֶׂה. הַגָּה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ שֹׁכֵר הַבְּדִיקָה הוֹאִיל וְהִתְנָה בְּהִדָּא שֶׁיִּהְיֶה בְּדוּק (הַמְּגִיד פ"ב וּמִשְׁמַע לְעִיל ס' י"ד).

²⁸ והאי דקא הדר ביה, משום מלתא אחריתי היא, דאשכח ביתא אחריתי דשפירא מינה. רש"י.

²⁹ דמצוה בלחוד הוא דרמיא עליה דמשכיר. ואע"ג דלא עבדה, ליכא חיובא דממונא עליה כלל.

³⁰ או"ח תלז,ג (כן כתב הגר"א, ס"ק ו, שהשו"ע סתם כר"ן, וכן ביאר המשנ"ב, ס"ק יג). וכתב המשנ"ב (ס"ק טו) דלדינא פסקו האחרונים כדעה קמיתא, דבכל גווני אינו צריך לשלם לו, דיכול לומר לו קים לי כדעה זו, והמוציא מחבירו עליו הראיה. מקורות - רמב"ן (הו"ד ברבינו דוד ורא"ה). רא"ה (הו"ד במגיד משנה, חמץ ומצה ב,יח).

³¹ והביה"ל (תלז,ג, ד"ה ויש אומרים דצריך) הביא מחלוקתם, וכתב בשם האחרונים שכתבו בפשיטות שבאופן שהתנה תנאי גמור, המקח בטל. וכתב שלדינא צריך עיון. מקורות - מהר"ם חלאווה (ד' ב', ד"ה אבעיא). רמב"ן (הו"ד בריטב"א ורבינו דוד). ריטב"א (ד"ה המשכיר).

³² והראיה, שלא הטריחוהו לשכור חבר להוציא ככר שבפי נחש, דבממוניה לא אטרחוהו רבנן (להלן י' ב'). והתוספות (י' ב', ד"ה ממוניה) יישבו סתירה זו וכתבו, דניחא ליה לקיומי מצווה בממוניה אף בשכר מרובה היכא דאיכא חמץ ודאי, אך בככר שבפי נחש אמרינן שמא הנחש יוציאנה או יאכלה ולכן אינו צריך לטרוח.